

DLA doktori értekezés tézisei

Rohmann Ditta

Téma: Sacher

Témavezető: Péteri Lóránt

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem 28. számú
művészet- és művelődéstörténetitudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2014

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A Sacher-darabok egyik legkomplexebb műve Dutilleux *Három strófája*, amely az elmúlt évtizedekben a csellóirodalom egyik alapművévé nőttek ki magát. Többször volt alkalmam hangversenyen megszólaltatni, csak a jelentősebb alkalmakat sorolom fel. Berio darabjával már korábban megismerkedtem majd újból felvettem a repertoáromba. Lutosławski *Sacher variációi* is szintén a csellóirodalom kánonjának egyik fontos darabjává vált. Ezt a művet is már többször megszólaltattam. Terveim között szerepel a teljes sorozat megtanulása és előadása.

Dutilleux: *Három Strófa*

Lutoslawski: *Sacher variációk*

Luciano Berio: *Les mots sont allées...*

2011. április 3. FUGA Kortársművészeti Központ Budapest

2011. május 1. Amsterdam Conservatory

Benjamin Britten: *Tema Sacher*

Luciano Berio: *Les mots sont allées...*

2005. augusztus 8. Balatonboglári Evangélikus templom

I. A kutatás előzményei

Paul Sacher neve a XXI. század zenészei közül azok számára cseng ismerősen, akik az elmúlt száz év zenéjével foglalkoznak, kutatják illetve előadják azt. Ez a jelenség annak köszönhető, hogy a rendkívüli képességekkel megáldott karmester, mecénás és vállalatvezető létrehozott egy alapítványt, amely a világ egyik leggazdagabb kéziratgyűjteményével büszkélkedhet. Itt található meg számos zeneszerző teljes életműve abból a tizenkettőből, akik Sacher hetvenedik születésnapjára Rosztropovics felkérésére csellóművet komponáltak.

A téma újszerűsége folytán az irodalom viszonylag csekély, leginkább maga a Sacher Alapítvány támogatja a saját gyűjteményében fellelhető művek kutatását, tanulmányozását. Az ezekből származó publikációk adják dolgozatom irodalmának egyik tekintélyes részét. Emellett ismertebb szerzők biográfiái is rendelkezésre állnak. A magyar zenetudományban még viszonylag feltáratlan terület egyértelmű lehetőséget szolgáltatott számomra a további kutatásokra. Szorosabban a dolgozat témájával eddig két munka foglalkozott: Lisa McCormick és Ryane Dunnagan két különböző aspektusból közelítették meg a Sacher-darabokat. Ezek a munkák alapot szolgáltatnak, ám számos helyen kiegészítésre szorulnak. Bizonyos zeneszerzőket csak érintőlegesen említenek, ezek pótlása és az egyes művek közelebbi ismertetése is bővíti a művekről rendelkezésre álló ismeretanyagot. A kriptográfia történelmi háttéréről, a kollektív műalkotásról és hommage-okról

szóló fejezet is fontos kiegészítést jelent. A téma korban való közelsége miatt is indokolt, hogy újból rátekintsünk a műcsoportra egy új szemszögből.

II. Források

Legfőbb forrása a darabcsoporthoz elsősorban maguk a művek: nyomtatott illetve kéziratos kiadások. Az Universal kiadó már keletkezésüket követő rövid időn belül kiadta a teljes sorozatot egy faximile kötetben, ezzel kiváló összképet nyújtva. Később több zenemű is megváltozott: kibővült, átdolgozásra, javításra került. Mindegyik esetben összehasonlításra kerülnek a különbségek a korábbi és későbbi verziók. Néhány esetben a zeneszerzők fontos megjegyzéseket fűztek műveikhez, ezek segítenek a kotta megértésében.

A jelenleg rendelkezésre álló számtalan forrás alkalmazásával mutatom be magát az ünnepeltet, a megrendelő csellistát és a zeneszerzőket: rádióinterjúk, filmek, folyóiratok, magáninterjúk, felvételek és könyvek adják az információforrást. Mind a tizenkét csellódarabot koncerten ritkán hallhatjuk, lemezre viszont többen is felvették. Jó tájékozódási alapot szolgáltatnak ezek a hangfelvételek, amelyek a darabok méltó interpretációi.

Esetenként mérlegelendő, hogy az egyes források hitele milyen mértékű és mennyire mérvadó. Amennyire lehetséges, a tudományos dokumentumok élveztek előnyt kutatásom során.

IV. Eredmények

Paul Sacher és öröksége megkerülhetetlen minden svájci és Svájcban megforduló zenész számára. Mivel több évig tanultam a Sacher által alapított Bázeli Zeneakadémián és megismerhettem Sacher munkájának hatását, a neki ajánlott darabok közül többet játszottam, kínálkozott a lehetőség, hogy tudományos oldalról is megközelítsem őket és szemléltessem a művek és a sorozat jelentőségét. A magyar zenetudományban és a nemzetközi csellóéletben is hiánypótló a dolgozat a francia zene két tagadhatatlanul jelentős szerzője (Dutilleux és Boulez) és két rendkívül izgalmas svájci szerző (Klaus Huber és Heinz Holliger) korszakalkotó csellóművének vizsgálatát illetően. Zenei és irodalmi elődök hatásáról Dutilleux-nél, kéziratának pontosításáról és változtatásáról Bouleznél, formai újításokról Hubernél és Holligernél olvashatunk.

III. Módszer

A korábban említett két hasonló témájú dolgozat struktúrája alapvetően nem igényel módosítást: habár kínálkozik a lehetőség egy újabb formai megoldásra, a dolgozat véglegesítésekor egyértelművé vált, hogy fontos minden egyes zeneszerzőről külön említést tenni, életútjukat felvázolni és a két főszereplőhöz fűződő viszonyukra kitérni. Etekintetben a kutatás módszere darabokként illetve szerzőként ritmikusan ismétlődő.

A rendelkezésre álló irodalom folyamatos bővülése a disszertáció megírása alatt befolyásolta a munkamódszer alkalmazását. Időről időre vissza kellett térni a korábban meglévő fejezetekhez az újabb információknak való megfeleltetés érdekében. Az utóbbi években főként folyóiratokban esett szó a Sacher-darabokról. A jelen munka igyekszik pótolni azokat a momentumokat és jelenségeket, amelyekről eddig más nemzetközi írásokban nem esett szó.